

ceo

CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ

unicef

dla każdego dziecka

Konceptcja metodyczna oddziałów przygotowawczych

Policy Brief

Spis treści

1. Wprowadzenie	3
2. Prawne aspekty organizacji oddziału przygotowawczego	5
3. Praktyczne i pragmatyczne aspekty funkcjonowania oddziału przygotowawczego	7
3.1. Przyjęcie ucznia przybywającego z zagranicy do szkoły w Polsce – miejsce i niezbędne dokumenty	7
3.2. Przyjęcie ucznia przybywającego z zagranicy do szkoły w Polsce – procedura przyjęcia do określonej klasy	8
3.3. Skierowanie ucznia przybywającego z zagranicy do oddziału przygotowawczego	9
3.4. Diagnoza kompetencji ucznia przybywającego z zagranicy	9
3.5. Kwalifikacja do oddziału przygotowawczego	11
3.6. Liczba uczniów w oddziale przygotowawczym a proces uczenia się języka	12
3.7. Programy nauczania i dostosowanie metod i form realizacji	13
3.7.1. Nauczanie przedmiotowe w oddziale przygotowawczym	14
3.7.2. Wyrównywanie różnic programowych	17
3.7.3. Nauczanie języka polskiego w oddziale przygotowawczym	18
3.8. Klasy łączone w oddziale przygotowawczym	20
4. Podsumowanie	22

KLUCZOWE WNIOSKI:

- Oddziały przygotowawcze powinny być zaprojektowane jako rozwiązanie tymczasowe dla ucznia – jako narzędzie wspierające integrację, tworzące sprzyjającą ścieżkę włączenia ucznia/uczennicy do regularnej klasy i edukacji.
- Sposób funkcjonowania oddziałów przygotowawczych w polskich szkołach, zwłaszcza po 24.02.2022 roku, wymaga gruntownej modyfikacji. Badania środowiska szkolnego wskazują, że obecny model sprzyja izolacji i separacji społeczności uczniowskiej zamiast przyczyniać się do realizacji celów edukacyjnych i integracyjnych. Szkoły często też nie wiedzą, jak planować nauczanie w takim formacie.
- Edukacja i rozwój dzieci z doświadczeniem migracji w środowisku szkolnym są najskuteczniejsze, gdy przebiegają równolegle w obu formułach: oddziałach przygotowawczych (OP) oraz w klasach ogólnodostępnych, do których uczniowie zostali zapisani.
- W szkołach, gdzie organizacja takiego procesu jest niemożliwa, edukacja powinna się składać z dwóch etapów: krótkoterminowego okresu nauki w formule oddziału przygotowawczego (skupionego na nauce języka polskiego), a następnie włączenia ucznia cudzoziemskiego do klasy ogólnodostępnej.
- Niezbędne jest jednoznaczne określenie procedur przyjmowania ucznia cudzoziemskiego do polskiej szkoły, kwalifikacji go do odpowiedniej klasy lub do oddziału przygotowawczego.
- Efektywne szkolenia nauczycieli nauczania w oddziałach przygotowawczych powinny kłaść nacisk na diagnozę uczniów opartą na obserwacji poziomu edukacyjnego uczniów, uwzględniać dynamiczne ocenianie postępów i zapewniać wsparcie dostosowane do pojawiających się okoliczności.
- Kluczowa dla sukcesu nauczania w formule OP jest wysoka jakość nauczania języka polskiego.
- Nauczanie w oddziale przygotowawczym powinno mieć charakter zintegrowanego nauczania przedmiotowo-językowego (CLL).
- W tworzeniu koncepcji OP ważne jest, by uwzględniać różnice kulturowe i bliskości językowe między różnymi grupami uczniów i uczennic pochodzących z różnych regionów świata.

1. Wprowadzenie

Na przestrzeni ostatnich 20 lat polska szkoła coraz częściej doświadczała obecności uczniów z całego świata, uczących się razem z polskimi uczniami. Wśród nich były osoby z doświadczeniem migracji, w tym także Polacy powracający z zagranicy, którzy używali języka polskiego w ograniczonym zakresie (lub wcale) i nigdy nie chodzili do polskiej szkoły; osoby mówiące językiem słowiańskim oraz osoby mówiące językiem typologicznie odległym od języka polskiego (np. wietnamskim). Nabierające na intensywności procesy migracyjne i towarzyszące im starania polskich organizacji pozarządowych spowodowały, że w 2016 roku do polskiego prawa oświatowego została wprowadzona koncepcja oddziału przygotowawczego¹. Jego głównym celem było wsparcie adaptacji dzieci migrantów w procesie edukacji oraz zaspokojenie ich potrzeb edukacyjnych poprzez wsparcie w uczeniu się i używaniu języka polskiego.

¹ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe, z późniejszymi ujednoliceniami

Zgodnie z obowiązującą do dzisiaj definicją² oddział przygotowawczy to rozwiązanie przewidziane dla osób, które:

- podlegają obowiązkowi szkolnemu (czyli dla uczniów szkoły podstawowej) lub obowiązkowi nauki (dla uczniów szkoły ponadpodstawowej)³,
- nie są obywatelami polskimi lub są i powracają z zagranicy,
- uczyli się dotychczas w szkołach w systemach oświaty innych państw,
- nie znają języka polskiego albo znają na poziomie niewystarczającym do korzystania z nauki w polskiej szkole,
- wykazują zaburzenia w komunikacji i trudności adaptacyjne w związku z różnicami kulturowymi i ze zmianą środowiska edukacyjnego.

Warto zauważyć, że **część definicji oddziału przygotowawczego zawarta w Prawie oświatowym z roku 2016, gdzie mowa o osobach, które „pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw”, wymaga zmiany.** Zapis ten pomija bowiem dzieci, które nie rozpoczęły nauki w kraju pochodzenia lub dotychczasowego pobytu i rozpoczną ją w klasie pierwszej w polskiej szkole. Zmiana mogłaby brzmieć następująco: „oddział szkolny dla osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, podlegających obowiązkowi szkolnemu lub obowiązkowi nauki, które do czasu przyjazdu do Polski nie pobierały nauki w ogóle lub pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw”.

Przełomowym momentem dla polskiej szkoły był rok 2022 – wybuch wojny w Ukrainie przyniósł ważny dla procesów społecznych efekt skali. Do czerwca 2022 roku do szkół w Polsce przyjęto około 140 tysięcy uczennic i uczniów – uchodźców z Ukrainy. Zdecydowana większość z nich – 70% – została przyjęta do oddziałów ogólnodostępnych, a naukę w oddziałach przygotowawczych zorganizowano dla 30% uczniów uchodźców z Ukrainy⁴. Co więcej, liczba OP zmniejszała się w kolejnych latach szkolnych, osiągając najniższy poziom w październiku 2024 roku, kiedy tylko 3% (3600) wszystkich ukraińskich uczniów uchodźców było zapisanych do takich klas⁵. Równocześnie, jak pokazują badania terenowe⁶, oddziały przygotowawcze były zwykle klasami jednorodnymi kulturowo i językowo, bardzo często składały się wyłącznie z uczennic i uczniów z Ukrainy, co tylko jedynie pogłębiało separację, zamiast sprzyjać integracji⁷.

Bazując na tym doświadczeniu, warto opracować zmodyfikowaną koncepcję funkcjonowania oddziałów przygotowawczych w polskiej szkole. Powinna ona się sprawdzać zarówno w okresach regularnej migracji, jak i w sytuacjach kryzysowych, tak by lepiej przygotować polskie szkoły do przyjęcia większej liczby dzieci i młodzieży z innych krajów. W tym celu w poniższej analizie zostaną rozpatrzone zarówno prawne, jak i praktyczne aspekty funkcjonowania oddziałów przygotowawczych oraz zostaną sformułowane wnioski i propozycje możliwych kierunków zmian.

² Definicję oddziału przygotowawczego sformułowano w art. 4 pkt 13 i brzmi ona: „oddział szkolny dla osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, podlegających obowiązkowi szkolnemu lub obowiązkowi nauki, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw, które nie znają języka polskiego albo znają go na poziomie niewystarczającym do korzystania z nauki, jak również wykazują zaburzenia w komunikacji oraz trudności adaptacyjne związane z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, co wymaga dostosowania procesu i organizacji kształcenia do ich potrzeb i możliwości edukacyjnych, zorganizowany zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 165 korzystanie z nauki i opieki przedszkolnej i szkolnej przez cudzoziemców ust. 16 pkt 2”.

³ Definicje obowiązku szkolnego i obowiązku edukacji – patrz link: <https://eur-lydce.eacea.ec.europa.eu/pl/national-education-systems/poland/wprowadzenie>

⁴ Raport z analizy danych SIO, CEO, Paulina Chrostowska, Uczniowie uchodźczy z Ukrainy w polskim systemie edukacji, dane na 06.2022

⁵ Raport z analizy danych SIO, CEO & UNICEF Elżbieta Świdrowska, Klaudia Stano: [Uczniowie z Ukrainy w polskich szkołach – co zmieniło się w roku szkolnym 2024/25?](#)

⁶ Raport z badań jakościowych CEO & UNICEF, M. Tędziągolska, B. Walczak: [Uczniowie i uczennice z Ukrainy w polskich szkołach – rok szkolny 2023/2024](#)

⁷ Jw., slajd 35

2. Prawne aspekty organizacji oddziału przygotowawczego

Na początku roku szkolnego 2024/25 zasady tworzenia, organizacji i funkcjonowania oddziałów przygotowawczych w polskich szkołach określały rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej – w tym rozporządzenie z sierpnia 2017 roku oraz trzy kolejne, wydane po eskalacji wojny w Ukrainie (2022–2024)⁸. Kluczowe informacje dotyczące organizacji oddziału przygotowawczego znajdują się **w paragrafie 16 rozporządzenia z dnia 23 sierpnia 2017 r.**⁹

Warto zauważyć, że oddział przygotowawczy nie ma zastosowania do wszystkich szkół. Co do zasady nie organizuje się go w szkołach artystycznych, szkołach specjalnych, sportowych, mistrzostwa sportowego, dla dorosłych, policealnych i branżowych szkołach II stopnia (art. 165 ust. 14 Prawa oświatowego). Wyjątkiem jest możliwość zorganizowania OP dla uczniów – obywateli Ukrainy w szkołach sportowych i szkołach mistrzostwa sportowego.¹⁰

Osobna regulacja prawna dotyczy oddziałów przygotowawczych tworzonych dla uczniów z Ukrainy. Zgodnie z ustawą z 2022 roku¹¹ nauczanie w oddziale przygotowawczym, o którym mowa w art. 165 ust. 11 Prawa oświatowego, może być prowadzone **w grupie międzyszkolnej**. W przypadkach uzasadnionych warunkami demograficznymi organ prowadzący szkołę, w której zorganizowano oddział przygotowawczy, może kierować do tego oddziału uczniów innych szkół tego samego typu, prowadzonych przez tę samą jednostkę samorządu terytorialnego¹².

Choć takie rozwiązanie może się wydawać uzasadnione z powodów organizacyjnych (np. kwestie finansowe, potrzebna przestrzeń i personel), może jednocześnie utrudniać integrację w danym środowisku szkolnym, a co za tym idzie – negatywnie wpływać na osiągnięcia edukacyjne. Z jednej strony takie rozwiązanie osłabia poczucie włączenia i przynależności do jednej społeczności szkolnej, co pomaga uczniom odbudować poczucie sprawstwa, wzmacnia więzi społeczne i zapewnia poczucie zbiorowej tożsamości. Z drugiej strony opuszczenie przez ucznia/uczennicę międzyszkolnego OP oznacza, że osoba po raz kolejny dołącza do zupełnie nowej grupy, z którą dotychczas nie miała kontaktu i relacji.

Jak wskazuje Model integracji edukacyjnej stworzony przez Centrum Edukacji Obywatelskiej, skuteczna integracja edukacyjna wymaga zaspokajania trzech rodzajów potrzeb uczniów polskich i cudzoziemskich: emocjonalnych, społecznych i potrzeby uczenia się¹³. Oddział przygotowawczy powinien być formą wsparcia dla uczniów migrantów i uchodźców na wczesnym etapie ich pobytu w szkole, do której zostali przyjęci. W związku z tym **istnieje wątpliwość, czy w przypadku tworzenia oddziałów przygotowawczych w grupach międzyszkolnych uwzględniane są szczególne potrzeby uczniów uchodźców z Ukrainy (np. stabilność i przewidywalność, przynależność do klasy i szkoły).**

⁸ Szczegóły: Załącznik 1

⁹ Szczegółowy spis kwestii określonych w Rozporządzeniu – Załącznik 1

¹⁰ Paragraf 16a [Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 marca 2022 r. w sprawie kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy](#). Tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r., poz. 2094;

¹¹ Art. 55 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa,

¹² Art. 55 ust. 2 Ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy.

¹³ Centrum Edukacji Obywatelskiej, [Model integracji edukacyjnej w szkołach przyjmujących uczniów migrantów](#)

REKOMENDACJA

Przepis o tworzeniu oddziałów przygotowawczych w grupach międzyszkolnych powinien być zniesiony, a organizacja oddziałów przygotowawczych powinna być kierowana względami merytorycznymi (dydaktyka, integracja, włączanie), nie ekonomicznymi.

SUGEROWANE ROZWIĄZANIE:

W sytuacji, kiedy niewielka liczba uczniów cudzoziemskich skłania organ prowadzący do decyzji opartych na przesłankach ekonomicznych, niekoniecznie dobrych dla ucznia, można przemyśleć rozwiązanie analogiczne do **zindywidualizowanej ścieżki kształcenia**. Jest to rozwiązanie, w ramach którego uczeń cudzoziemski może realizować wybrane zajęcia edukacyjne, co jest formą dostosowania do jego specjalnych potrzeb edukacyjnych. Poza tymi zajęciami uczeń powinien uczestniczyć w lekcjach w klasie, do której został przyjęty. To rozwiązanie nie wykluczałoby ucznia z życia szkolnego i pozwoliłoby mu realizować cele kształcenia w sposób zgodny z jego potrzebami i możliwościami¹⁴.

¹⁴ Istotę tego rozwiązania wyjaśnia rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 stycznia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. z dnia 1 stycznia 2017 r.).

3. Praktyczne i pragmatyczne aspekty funkcjonowania oddziału przygotowawczego

3.1. Przyjęcie ucznia przybywającego z zagranicy do szkoły w Polsce – miejsce i niezbędne dokumenty

Przyjęcie ucznia przybywającego z zagranicy do polskiej szkoły powinno się odbywać na warunkach i w trybie postępowania rekrutacyjnego dotyczących obywateli polskich¹⁵. Uczeń ma prawo do edukacji w placówce w obwodzie właściwym ze względu na miejsce jego zamieszkania¹⁶. Można zapisać ucznia do szkoły znajdującej się w innym miejscu niż miejsce zamieszkania ucznia, ale jest to możliwe tylko jeśli dysponuje ona wolnymi miejscami¹⁷.

Uczeń przybywający z zagranicy (z wyłączeniem pierwszoklasistów) przyjmowany jest na podstawie jednego z dokumentów:

- świadectwa, zaświadczenia lub innego dokumentu stwierdzającego ukończenie szkoły lub kolejnego etapu edukacji za granicą,
- świadectwa, zaświadczenia lub innego dokumentu wydanego przez szkołę za granicą, potwierdzającego uczęszczanie ucznia do szkoły za granicą i wskazującego klasę lub etap edukacji, który uczeń ukończył,
- dokumentu potwierdzającego sumę lat nauki szkolnej ucznia,
- pisemnego oświadczenia dotyczącego sumy lat nauki szkolnej ucznia, złożonego przez rodzica ucznia lub inną osobę sprawującą opiekę nad uczniem albo pełnoletniego ucznia, jeżeli ustalenie sumy lat nauki szkolnej nie jest możliwe na podstawie świadectwa, zaświadczenia lub innego dokumentu.

Dodatkowo w przypadku szkół ponadpodstawowych, technicznych i branżowych, niezbędne jest przedstawienie zaświadczenia lekarskiego zawierającego orzeczenie o braku przeciwwskazań zdrowotnych do podjęcia praktycznej nauki zawodu, a w przypadku szkół, w których program nauczania wymaga szczególnych indywidualnych predyspozycji (np. szkoły artystyczne) – dokumentu potwierdzającego poziom uzdolnień.

¹⁵ Zgodnie z zapisami Ustawy o prawie oświatowym: art. 130 ust. 1, art. 131, art. 149, art. 150 ust. 1, ust. 2 pkt 1–3 i ust. 6–10, art. 152, art. 153 ust. 1 i art. 155–161 ustawy, za: § 3 ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 sierpnia 2017 r. w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw (Dz. U. 2017 poz. 1655 z późn. zm.).

¹⁶ zgodnie z art. 133 ust. 1 i art. 151 ust. 1 ustawy (§4 ust. 1 punkt 1)

¹⁷ §4 ust. 1 punkt 1 – zapis do klasy pierwszej, §4 ust. 2 punkt 2 – zapis do innych klas.

3.2. Przyjęcie ucznia przybywającego z zagranicy do szkoły w Polsce – procedura przyjęcia do określonej klasy

Zgodnie z obowiązującym prawem decyzja o przyjęciu ucznia do danej klasy powinna wynikać z analizy dwóch kluczowych informacji, stosowanych łącznie:

- sumy lat nauki szkolnej ucznia – analiza tej informacji ma charakter formalny i pozwala orientacyjnie określić, do której klasy uczeń może zostać przyjęty,
- wieku ucznia – wiek ucznia to kryterium psychologiczne: uczeń powinien trafić do grupy rówieśniczej.

O przyjęciu do danej klasy **nie decyduje i nie powinien decydować stopień znajomości języka polskiego**. Jednak w praktyce często stosowane jest kryterium językowe, w wyniku którego uczeń przyjmowany jest do klasy niższej, niż wynika to z wieku i etapu rozwoju edukacyjnego. W efekcie uczniowie trafiali do grup sporo młodszych od siebie kolegów i koleżanek, a ich poziom rozwoju społecznego, emocjonalnego i edukacyjnego nie był brany pod uwagę

PRZYKŁAD:

Uczeń, który ma 10 lat, przybywa do polskiej szkoły, przedstawia świadectwo ukończenia klasy piątej, ponieważ rozpoczął naukę w szkole za granicą w wieku 5 lat. Z punktu widzenia rozwoju społecznego i emocjonalnego powinien więc trafić do klasy rówieśniczej z tolerancją +/- 1 rok (czyli klasa 4-5). Jednak ze względu na stosowanie kryterium językowego i nieznajomość języka polskiego trafia do klasy drugiej (ośmiolatków), co jest zupełnie nieadekwatne do jego poziomu ogólnego rozwoju i kompetencji.

REKOMENDACJA

Wskazane jest opracowanie ogólnopolskiej procedury¹⁸ przyjęcia ucznia przybywającego z zagranicy do polskiej szkoły i klasyfikacji go do odpowiedniej klasy oraz sposobu kierowania uczniem/uczennicą do oddziału przygotowawczego wraz z określeniem obowiązków dyrektora w tym obszarze.

¹⁸ Schemat obowiązującej procedury zawarty jest w załączniku 2.

3.3. Skierowanie ucznia przybywającego z zagranicy do oddziału przygotowawczego

W świetle obowiązującego w Polsce prawa¹⁹ **uczeń przybywający z zagranicy** przyjmowany jest **do odpowiedniej klasy, z której** na podstawie diagnozy **może zostać skierowany** do realizacji obowiązku szkolnego lub nauki do oddziału przygotowawczego. Oznacza to, że uczeń **nie może zostać przyjęty bezpośrednio do oddziału przygotowawczego** – nie ma ku temu podstawy prawnej.

Błąd polegający na przyjmowaniu uczniów bezpośrednio do OP był powszechny w roku szkolnym 2021/22 i następnych. W konsekwencji wielu uczniów nie miało w czasie nauki w OP kontaktu z polskimi rówieśnikami. Uczniowie przyjęci bezpośrednio do OP nie mieli możliwości wzięcia udziału wspólnie z polskimi uczniami w wybranych lekcjach, a po rozwiązaniu oddziału i przeniesieniu uczniów do nowej klasy/nowych klas trafiali do grupy, w której nie znali nikogo i z którą nie byli zintegrowani.

Bardzo prawdopodobną przyczyną stosowania takich praktyk była presja okoliczności – konieczność przyjęcia do szkoły w krótkim czasie wielu uczniów, których nie można było skierować do regularnych klas, bo w tych już naukę pobierała maksymalna liczba uczniów i uczennic.

REKOMENDACJA:

Praktyka przyjmowania dziecka cudzoziemskiego bezpośrednio do OP (a nie do oddziału ogólnodostępnego) powinna być skontrolowana i zniesiona.

SUGEROWANE ROZWIĄZANIE:

Aby uniknąć tej praktyki i zapewnić przestrzeganie zapisów prawa, organy zarządzające powinny opracować procedurę przyjmowania ucznia z doświadczeniem migracyjnym do szkoły. Kuratorium oświaty powinno monitorować, czy uczniowie nie są kierowani bezpośrednio do OP (zamiast do klasy adekwatnej dla danego ucznia) i w sytuacjach, gdy jest to stosowane pouczyć dyrekcję o prawidłowym działaniu wraz z uzasadnieniem, dlaczego jest to ważne dla rozwoju dziecka.

3.4. Diagnoza kompetencji ucznia przybywającego z zagranicy

Decyzję o utworzeniu OP podejmuje organ prowadzący na wniosek dyrektora szkoły, który rozpoznał taką potrzebę w swojej szkole. Rozpoznanie to powinno mieć postać wieloaspektowej diagnozy.

Diagnoza pedagogiczna ucznia przybywającego z zagranicy nie jest zadaniem łatwym i nawet duże doświadczenie w diagnozowaniu uczniów polskich może się okazać niewystarczające w przypadku ucznia przybywającego z zagranicy. W tabeli poniżej przedstawiono ważniejsze bariery procesu diagnozy ucznia z innej kultury doświadczającego trudności w komunikowaniu się po polsku.

¹⁹ Zgodnie z art. 130 ust. 1, art. 131, art. 149, art. 150 ust. 1, ust. 2 pkt 1–3 i ust. 6–10, art. 152, art. 153 ust. 1 i art. 155–161 ustawy oraz § 3.1, 4–6 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 sierpnia 2017 r. w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw (Dz. U. 2017 poz. 1655 z późn. zm.).

Tabela 1. Wyzwania w diagnozowaniu ucznia cudzoziemskiego²⁰

Diagnozowany obszar	Opis trudności procesu diagnozy i możliwe rozwiązania
Zasób wiedzy i umiejętności oraz doświadczeń edukacyjnych ucznia	Obszar praktycznie niesprawdzalny z uwagi na nieznajomość lub słabą znajomość języka kraju pobytu. Diagnoza utrudniona z powodu nieznajomości podstaw programowych kraju pochodzenia, braku informacji o trudnościach i sukcesach dziecka w nauce w szkole kraju pochodzenia. Możliwa fragmentaryczna diagnoza wybranych umiejętności kluczowych: kompetencji matematycznych, kompetencji informatycznych. Możliwa diagnoza porozumiewania się w języku obcym, jeśli dziecko uczyło się go w szkole kraju pochodzenia.
Przebieg procesów poznawczych	Diagnoza możliwa przy zastosowaniu technik kompensujących nieznajomość języka, w którym przebiega proces nauczania (wszystkie procesy i operacje pozasłowne, np. kod obrazkowy, operacje logiczne na przedmiotach itp.). Możliwa diagnoza procesów poznawczych w zakresie przyswajania języka polskiego jako obcego, pod warunkiem realizowania nauki przez specjalistę glottodydaktyka.
Zainteresowania	Diagnoza (pośrednia, z wyłączeniem kanału werbalnego) możliwa na podstawie obserwacji dziecka i analizy jego zaangażowania w procesy realizowane w szkole. Bariery kulturowe czy religijno-kulturowe mogą utrudniać diagnozę.
Motywacja i poczucie celu	Diagnoza utrudniona z powodu nieznajomości języka, kultury i religii. Obszar szczególnie trudny do diagnozowania z powodów egzystencjalnych, psychologicznych lub – w skrajnych przypadkach – traumatycznych. Motywacja i poczucie celu czasami osłabione przez sytuację „zawieszenia egzystencjalnego”, plany dalszej migracji rodziny itp.
Budowanie relacji z rówieśnikami, otoczeniem	Diagnoza utrudniona – dziecko może być wycofane z powodu bariery językowej i kulturowej. Sposób budowania relacji z rówieśnikami może przebiegać nietypowo. Dziecko czuje się obco, nie może przełamać bariery językowej i kulturowej. W szkole funkcjonuje w warunkach stresu poza strefą komfortu (dom, język rodzimy, rodzima kultura itd.).
Warunki środowiskowe: dom i rodzina ucznia	Diagnoza utrudniona: bariera językowa, kulturowa, religijna itp. Rozpoznanie warunków środowiskowych możliwe przy wsparciu kompetentnego asystenta kulturowego. Najczęściej rodzina dziecka cudzoziemskiego ma taką samą barierę językową i kulturową jak dziecko.

²⁰ Opracowanie własne na podstawie: Urszula Majcher-Legawiec, Na przerwie i na lekcji – język specjalistyczny w edukacji dzieci i młodzieży z doświadczeniem migracyjnym [w:] Acta Universitatis Lodzianis, Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców 24, 2017, s. 243-259.

3.5. Kwalifikacja do oddziału przygotowawczego

O zakwalifikowaniu ucznia do OP decyduje zespół kwalifikujący, powołany przez dyrektora szkoły, w której utworzono oddział. W skład tego zespołu wchodzi dwóch nauczycieli oraz pedagog szkolny lub psycholog. Zespół kwalifikacyjny powinien sporządzić protokół z posiedzenia.

Ponieważ prawo nie wskazuje żadnych innych kryteriów poza (nie) znajomością języka, zadaniem zespołu kwalifikacyjnego jest stwierdzenie, że kandydat do OP nie zna języka polskiego lub zna go na poziomie niewystarczającym do korzystania z nauki. W tym celu zespół może podjąć próbę oceny znajomości języka polskiego w formie rozmowy lub testu plasującego. Nie istnieją wystandaryzowane testy oceny znajomości języka polskiego dla dzieci i młodzieży. Aby test spełniał swoją funkcję, musiałby uwzględniać między innymi takie wskaźniki, jak:

- wiek ucznia (inny test należałoby przygotować dla dzieci nieumiejących pisać i czytać, inny dla uczniów młodszych, innych dla uczniów starszych klas szkoły podstawowej i inny dla uczniów szkół ponadpodstawowych),
- odległość typologiczną języków (inny test dla uczniów posługujących się językiem słowiańskim, inny dla uczniów posługujących się językami typologicznie odległymi od polskiego),
- wreszcie taki test musiałby być neutralny kulturowo (w tym np. uwzględniać wiele różnic między językami, które wynikają z kultury, np. sposób użycia form grzecznościowych i wiele innych).

Brak jasnych wytycznych dotyczących zasad kwalifikacji do oddziału przygotowawczego grozi wysokim ryzykiem uznaniowości.

REKOMENDACJA:

Należy opracować zasady kwalifikacji dla klasy przygotowawczej, które będą wykorzystywane przez zespół kwalifikujący.

SUGEROWANE ROZWIĄZANIA:

- Rekomenduje się, aby zespół kwalifikujący przeprowadził:
  1. analizę dotychczasowej biografii edukacyjnej ucznia (np. liczba lat nauki, przebieg dotychczasowej edukacji i sukcesy/niepowodzenia edukacyjne, znajomość innych języków obcych),
  2. dwuetapową rozmowę oceniającą znajomość języka polskiego:
    - Pierwszy etap: ocena kompetencji w zakresie BICS (Basic Interpersonal Communication Skills)²¹,
    - Drugi etap (jeśli pierwszy przebiegnie pomyślnie): ocena kompetencji w zakresie CALP (Cognitive Academic Language Proficiency)²².

Dwuetapowa ocena umiejętności językowych pozwoli podjąć właściwą decyzję nie tylko co do skierowania ucznia do oddziału przygotowawczego, ale także – jeśli komisja nie podejmie takiej decyzji – ustalenia zakresu wsparcia ucznia na lekcjach języka polskiego jako obcego.

- Kwalifikacja do OP powinna też **uwzględniać kraj pochodzenia ucznia/pierwszy język ucznia**: uczniowie posługujący się językiem słowiańskim, jeśli stanowią zdecydowaną większość, nie powinni się uczyć w OP razem z uczniami posługującymi się językami typologicznie odległymi od języka polskiego (np. z uczniami, dla których pierwszym językiem jest hiszpański czy wietnamski).
- Pedagogicznie i psychologicznie jest uzasadnione łączenie w oddziałach przygotowawczych uczniów z różnych krajów i kultur. Doświadczenie ostatnich lat pokazuje, że powstające od 2022 r. OP składają się wyłącznie z uczniów ukraińskich, co sprzyja komunikacji w języku kraju pochodzenia (po ukraińsku lub rosyjsku) i nie stwarza okazji do posługiwania się językiem polskim przez uczniów OP.

3.6. Liczba uczniów w oddziale przygotowawczym a proces uczenia się języka

Maksymalną liczbę uczniów w oddziale określa ust. 2 § 16 rozporządzenia z 2017 roku. Do marca 2022 roku było to 15 osób, obecnie – 25. Dokument nie określa minimalnej liczby uczniów, a więc oddział może być zorganizowany także dla jednego ucznia. Ta regulacja spowodowała w roku szkolnym 2022/23 i 2023/24 tworzenie oddziałów 25-osobowych, co nie uwzględniało specyfiki tej formy organizacji nauczania. Celem procesu kształcenia w oddziale przygotowawczym, niezależnie od tego, w jakim wieku są uczniowie i uczennice, jest rozwijanie kompetencji ogólnych (wiedzy, umiejętności praktycznych, umiejętności uczenia się), kompetencji kulturowych, a przede wszystkim kompetencji językowych (lingwistycznych, socjolingwistycznych i pragmatycznych). Badania pokazują, że proces przyswajania i uczenia się języka obcego jest znacznie wolniejszy i mniej skuteczny w dużej grupie, a to wydłuża czas pobytu uczniów w klasie przygotowawczej i tym samym działa wbrew podstawowym celom oddziału przygotowawczego²³.

²¹ Basic Interpersonal Communication Skills – język komunikacji codziennej.

²² Cognitive Academic Language Proficiency – język akademicki, język edukacji szkolnej.

²³ Cele te realizuje się w działaniach językowych, których dość szczegółowe propozycje zawiera „Program nauczania języka polskiego jako drugiego dla oddziałów przygotowawczych w szkołach podstawowych” autorstwa Małgorzaty Pamuły-Behrens i Marty Szymańskiej.

REKOMENDACJA

Należy gruntownie przemyśleć wartość przepisu określającego maksymalną liczbę uczniów w oddziale przygotowawczym na 25 osób.

SUGEROWANE ROZWIĄZANIA:

- Maksymalna liczba uczniów w OP powinna być określona na 15 osób, bo tylko takie podejście gwarantuje osiągnięcie celów edukacyjnych i pedagogicznych tej formy nauczania. Tylko w małych grupach możliwa jest indywidualizacja stosowanych metod i podejścia do nauczania, uwzględniająca potrzeby uczniów cudzoziemskich²⁴.
- W oddziale przygotowawczym metody pracy należy dostosować do celów edukacyjnych, w tym odpowiednio i świadomie realizować ścieżkę rozwijającą umiejętności na poziomie BICS, jak i umiejętności na poziomie CALP; te pierwsze mogą być rozwijane z wykorzystaniem istniejących na rynku podręczników do nauczania języka polskiego jako obcego, te drugie wymagają autorskich materiałów przygotowywanych przez nauczycieli²⁵.

3.7. Programy nauczania i dostosowanie metod i form realizacji

Zgodnie z art. 165 ustawy Prawo oświatowe w oddziale przygotowawczym realizuje się podstawę programową kształcenia ogólnego w procesie, który jest dostosowany do potrzeb i możliwości edukacyjnych uczniów. Zajęcia w OP są prowadzone na podstawie szkolnych programów nauczania. Podstawowym kryterium dostosowań treści przedmiotowych wskazanych w podstawie programowej jest nieznanomość języka polskiego. Na realizację obowiązkowych zajęć edukacyjnych przeznaczają się tygodniowo:

- 1) w szkole podstawowej dla klas I-III – nie mniej niż 20 godzin;
- 2) w szkole podstawowej dla klas IV-VI – nie mniej niż 23 godziny;
- 3) w szkole podstawowej dla klas VII i VIII – nie mniej niż 25 godzin;
- 4) w szkole ponadpodstawowej – nie mniej niż 26 godzin.

Tygodniowy wymiar godzin w oddziale przygotowawczym określa arkusz organizacji pracy szkoły sporządzony przez dyrektora z uwzględnieniem zapisów rozporządzenia dotyczących minimalnej liczby godzin obowiązkowych zajęć edukacyjnych.

Nauka języka polskiego jest w oddziale przygotowawczym obowiązkowa i odbywa się według programu nauczania opracowanego na podstawie ramowego programu kursów nauki języka polskiego dla cudzoziemców. Wymiar godzin nauczania języka polskiego nie może być mniejszy niż 4 godziny tygodniowo, przy czym do sierpnia 2024 było to 6 godzin tygodniowo²⁶. Pozostały wymiar godzin jest wykorzystany na inne zajęcia z podstawy programowej, które prowadzone są na podstawie szkolnych programów nauczania z zakresu kształcenia ogólnego, dostosowywanych pod względem zakresu treści nauczania, metod i form do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów. Każda lekcja przedmiotowa przygotowana z uwzględnieniem odpowiedniej metody może być skuteczną formą wsparcia umiejętności językowych (zarówno na poziomie BICS, jak i CALP) uczniów w oddziale przygotowawczym.

²⁴ Małgorzata Pamula-Behrens, Marta Szymańska, jw

²⁵ Ball, P., Kelly, K., Clegg, J. (2015). Putting CLIL into Practice. Oksford: Oxford University Press

²⁶ <https://dziennikustaw.gov.pl/D2024000130201.pdf>

3.7.1. Nauczanie przedmiotowe w w oddziale przygotowawczym

Jak już wspomniano, nauczyciel w oddziale przygotowawczym jest zobowiązany indywidualizować pracę z uczniem odpowiednio do jego potrzeb, tak by w procesie nauczania zrealizować wszystkie treści programowe.²⁷ Należy jednak zauważyć, że w przypadku nauczania w oddziale przygotowawczym dla uczniów z Ukrainy²⁸ nauczanie w oddziale przygotowawczym jest prowadzone na podstawie realizowanych w szkole programów nauczania z zakresu kształcenia ogólnego, **dostosowanych nie tylko do metod i form realizacji, ale także pod względem zakresu treści nauczania** do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów. Ten zapis zwalnia np. nauczyciela języka polskiego (rozumianego tutaj jako przedmiotu szkolnego) z konieczności realizacji wszystkich treści, a więc np. ze znajomości utworów literackich polskiego średniowiecza. Ta możliwość urealnia sytuację dydaktyczną i uwzględnia ograniczone możliwości ucznia poznawania po polsku wszystkich treści programowych wskazanych w podstawie programowej.

REKOMENDACJA:

Dostosowanie metod i form realizacji zajęć w OP do potrzeb i możliwości uczniów cudzoziemskich powinno uwzględniać cele integracyjne.

SUGEROWANE ROZWIĄZANIE:

Jedną z możliwości jest włączanie uczniów OP do zajęć klas, do których zostali zakwalifikowani.

- Całościowe włączenie uczniów cudzoziemskich może się odbywać na takich przedmiotach, jak wychowanie fizyczne, plastyka, muzyka, informatyka czy zajęcia z wychowawcą i – obowiązkowo – na lekcjach języka obcego nowożytnego.
- W przypadku innych przedmiotów warto rozważyć włączenia częściowe – realizację podstawy programowej częściowo w formacie OP, a częściowo w klasie regularnej, do której został zakwalifikowany uczeń (zob. tabela poniżej).

²⁷ Zgodnie z art. 44c ust. 1 i 2 ustawy o systemie oświaty

²⁸ Zgodnie z art. 55 ust. 5 ustawy z 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa

Aby pokazać, jak taki mieszany system można zorganizować, poniżej przedstawiono przykładowy tygodniowy wymiar zajęć w formule włączającej dla OP w klasie I liceum ogólnokształcącego. Kolor **jasnoniebieski** oznacza przedmioty realizowane w całości z klasą, do której uczeń został przyjęty, **turkusowy** to przedmioty realizowane zarówno z klasą, do której uczeń został przyjęty, jak i w formule OP. Pozostałe przedmioty są nauczane wyłącznie w formule OP.

Przedmiot	Włączająco w klasie ogólnodostępnej	W OP
Wychowanie fizyczne	2	-
Język angielski	5	-
Geografia	1	1
Informatyka	1	-
Zajęcia z wychowawcą	1	-
Matematyka	1	2
Historia	1	2
Biologia	-	1
Edukacja dla bezpieczeństwa	-	1
Fizyka	-	1
Chemia	-	1
Język polski	-	6
Język polski jako obcy/drugi	-	3
Razem:	12	18
Razem wszystkie godziny:	30	

Poniżej przykładowy tygodniowy plan zajęć – na **turkusowy** zaznaczono przedmioty realizowane włączająco w klasie, do której uczeń został przyjęty, a czarnym – przedmioty realizowane w formule OP.

	poniedziałek	wtorek	środa	czwartek	piątek
1	WF (dz)	JĘZYK ANGIELSKI	WF (ch)		
2	WF (dz)	JĘZYK ANGIELSKI	WF (ch)	MATEMATYKA	
3	GEOGRAFIA	JPJO/2	MATEMATYKA	BIOLOGIA	JĘZYK ANGIELSKI
4	HISTORIA	JĘZYK POLSKI	MATEMATYKA	EDB	HISTORIA
5	FIZYKA	JĘZYK POLSKI	CHEMIA	JPJO/2	GODZ. Z WYCH.
6	JPJO/2	GEOGRAFIA	HISTORIA	JĘZYK POLSKI	
7	JĘZYK POLSKI		JĘZYK ANGIELSKI	JĘZYK POLSKI	
8	JĘZYK POLSKI		JĘZYK ANGIELSKI	INFORMATYKA	

Dużą trudnością dla nauczycieli w pracy w OP jest ograniczone przygotowanie metodyczne (lub jego brak) do pracy w grupie językowo i kulturowo zróżnicowanej. Ponieważ nie istnieją podręczniki do nauczania w OP, w praktyce oznacza to, że każdy nauczyciel uczący w takim oddziale przygotowuje dla uczniów materiały dydaktyczne w formie uwzględniającej ich znajomość języka polskiego. Nauczyciel przedmiotu jest – z perspektywy ucznia – nauczycielem uczącym w języku obcym. Ponieważ nauczanie treści przedmiotowych odbywa się w języku polskim, nauczyciel przedmiotu jest z perspektywy ucznia nauczycielem uczącym obcego języka – polskiego. Nauczyciele języka polskiego jako obcego/drugiego oraz nauczyciele przedmiotów powinni opracować wspólny program nauczania dla każdej klasy i przedmiotu, tak aby nauczanie języka wspierało nauczanie przedmiotowe.

REKOMENDACJA

Warto wymagać od nauczycieli przedmiotów szkolnych i nauczycieli języka polskiego jako drugiego w OP, by doskonalili się w skutecznych formach wspierania ucznia w osiągnięciu biegłości językowej i równoczesnym zdobywaniu wiedzy przedmiotowej.

SUGEROWANE ROZWIĄZANIA:

Najsukuteczniejszą metodą nauczania w oddziale przygotowawczym jest CLIL – Content and Language Integrated Learning (zintegrowane nauczanie przedmiotowo-językowe). **Należy zaplanować** szkolenia dla nauczycieli przedmiotowych oraz dla nauczycieli języka polskiego jako obcego w zakresie „twardego” i „miękkiego” CLIL. Podejście to pozwala uczniowi na jednoczesne poznanie treści przedmiotowych oraz opanowanie języka obcego, w którym odbywa się nauka.

Najważniejsze cechy metody CLIL:

- stosowanie materiałów opracowanych glottodydaktycznie,
- systematyczne nauczanie słownictwa przedmiotowego,
- stosowanie materiałów opracowanych wizualnie,
- polisensoryczny przekaz treści przedmiotowych,
- praca w grupie, w parach.

Nauczyciele uczący w OP (a docelowo wszyscy uczący w szkole) – zarówno przedmiotowi jak i nauczyciele JPJO – powinni być przeszkoleni w zakresie:

- **„twardego” CLIL**, czyli nauczania przedmiotów poprzez język obcy (prowadzonego przez nauczyciela przedmiotu: program nauczania wynika bezpośrednio z programu danego przedmiotu); wspiera on edukację językową na lekcjach przedmiotów niejęzykowych²⁹;
- **„miękkiego” CLIL**, prowadzonego przez nauczyciela języka obcego, który projektuje lekcję języka na bazie treści przedmiotowych; wspiera uczenie się treści przedmiotowych na lekcjach języków obcych³⁰.

Korzyści z takiego uczenia odniosą także uczniowie polscy, o czym przekonuje tzw. efekt CLIL, który mówi o tym, że uczeń nieradzący sobie z nauką prowadzoną w jego języku ojczystym może sobie radzić lepiej w klasie realizującej CLIL (eksperyment wieloletni przeprowadzony w Hiszpanii w ramach Zintegrowanego Programu Nauczania Nauk Społecznych i Języka – Social Science and Language Integrated Curriculum).

²⁹ Aleksandra Zaparucha, *Teoria w pigułce*

³⁰ Tamże, s. 14.

3.7.2. Wyrównywanie różnic programowych

Różnice programowe w nauczaniu mogą wynikać zarówno z różnic sposobu nauczania między szkołami tego samego systemu edukacji (np. różnice między szkołami polskimi), jak i z rozbieżności w systemach nauczania różnych państw.

Podług prawa oświatowego, jeśli analiza biografii edukacyjnej ucznia (polskiego lub cudzoziemskiego) wykaże różnice programowe, nowa szkoła powinna zapewnić warunki do zredukowania tych różnic do końca etapu edukacyjnego, np. podczas lekcji z innym oddziałem, indywidualnie na warunkach ustalonych z nauczycielem przedmiotu lub poprzez egzamin klasyfikacyjny z tych zajęć³¹. Ponieważ przepisy oświatowe regulujące tzw. wyrównywanie różnic programowych przygotowane są dla uczniów polskich posługujących się płynnie językiem polskim, **nie uwzględniają ewentualnych trudności komunikacyjnych wynikających z niezajomości lub niewystarczającej znajomości języka polskiego**. W przepisach tych, obowiązując również uczniów cudzoziemskich, nie wzięto pod uwagę:

- językowo-kulturowej dyspozycji ucznia do sprostania wyzwaniom edukacyjnym,
- różnic w podstawie programowej (poza uczniami uchodźcami z Ukrainy w klasie VIII w szkole podstawowej)³²,
- różnic w treściach nauczania (informacjach, umiejętnościach i wartościach przekazywanych w procesie nauczania).

Warto zauważyć, że koncepcja wyrównywania różnic edukacyjnych zakłada, że podstawa programowa kraju pobytu jest lepsza/pełniejsza/bardziej zasadna niż zrealizowana przez ucznia podstawa programowa kraju pochodzenia. Jest to przykład takiej organizacji procesu edukacji, który zakłada, że diagnoza wymaga oznaczenia deficytów, nie zaś potencjału uczniów.

W przypadku uczniów z Ukrainy z doświadczeniem uchodźstwa, kończących szkołę podstawową w latach 2021/22, 2022/23 i 2023/24, odstąpiono od konieczności wyrównania różnic programowych w zakresie muzyki, plastyki, przyrody i techniki³³.

Wyrównywanie różnic programowych – jeśli jest podejmowane w polskiej szkole wobec uczniów ukraińskich – **jest realizowane po polsku** (a więc w języku obcym dla ucznia) i **wymaga diagnozy wstępnej** stanu wiedzy z danego przedmiotu i **diagnozy umiejętności językowych**, w tym przede wszystkim w zakresie języka edukacji szkolnej. Pomocne może w tym okazać się **porównanie podstaw programowych** obowiązujących w Ukrainie i w Polsce i katalogujących treści nauczania, umiejętności i wartości powiązane z kulturą (często też religią). Należy jednak pamiętać, że porównanie to ma jedynie wartość orientacyjną dla nauczyciela i niekoniecznie zgodne jest z rzeczywistymi umiejętnościami i poziomem wiedzy uczniów, którzy z różnych względów opanowali tę podstawę w nierównym stopniu. Dodatkową okolicznością mającą wpływ na użyteczność takiego porównania jest to, że system edukacji w Ukrainie jest od roku 2018 w toku reformy. W praktyce oznacza to, że **w polskiej szkole uczą się uczniowie, którzy w Ukrainie realizowali starą albo nową podstawę programową**.

³¹ Rozporządzenie MEN z 29 sierpnia 2019 r. w sprawie szczegółowych warunków przechodzenia ucznia ze szkoły publicznej, publicznej szkoły artystycznej lub niepublicznej szkoły artystycznej o uprawnieniach publicznej szkoły artystycznej do szkoły publicznej innego typu albo szkoły publicznej tego samego typu (Dz.U. z 2019 r. poz. 1641 ze zm.).

³² Tamże.

³³ W arkuszu ocen oraz na świadectwie ukończenia szkoły podstawowej ucznia w miejscu przeznaczonym na wpisanie ocen z tych zajęć wstawia się poziomą kreskę, Rozporządzenie MEN z 13 maja 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy (Dz.U. z 2022, poz. 1047).

OBSERWACJA:

Przymus wyrównywania różnic edukacyjnych opiera się na błędnym założeniu, że ma to istotny wpływ na sukces edukacyjny dziecka. Jest to przekonanie szczególnie błędne w przypadku dziecka cudzoziemskiego.

SUGEROWANE ROZWIĄZANIA:

- Warto przygotować orientacyjną ramową informację dla wszystkich szkół, dyrekcji i nauczycieli na temat ukraińskiej podstawy programowej (starej i nowej),
- Sugeruje się zrezygnować z konieczności uzupełniania różnic programowych w zakresie przedmiotów, których nie ma w ukraińskiej podstawie programowej, a są realizowane w polskiej szkole,
- W przypadku uczniów cudzoziemskich i polskich powracających należy zrezygnować z kryteriów prawnopobytowych (dzień przyjazdu do Polski) mając na uwadze, że o sukcesie szkolnym decyduje dyspozycja językowo-kulturowa,

3.7.3. Nauczanie języka polskiego w oddziale przygotowawczym

W ramach tygodniowego wymiaru godzin przewidziano w OP także naukę języka polskiego – nie mniej niż 4 godziny tygodniowo³⁴. Ponadto uczeń w oddziale przygotowawczym nadal ma prawo do bezpłatnych lekcji języka polskiego (2–5 godzin tygodniowo w grupie lub indywidualnie) oraz do korzystania z zajęć wyrównawczych przez 12 miesięcy (bez wakacji, ferii i przerw świątecznych).

Przepis dotyczący programu, na podstawie którego powinna być realizowana nauka języka polskiego w OP, jest nieadekwatny do potrzeb dzieci i młodzieży. W rozporządzeniu ustawodawca powołuje się na ramowy program **kursów języka polskiego dla dorosłych** określonych w ustawie o pomocy społecznej, który nie uwzględnia potrzeb dzieci i ich rozwoju w polskiej szkole³⁵.

SUGEROWANE ROZWIĄZANIE:

Dobrym punktem odniesienia dla nauczycieli opracowujących program nauczania w konkretnej klasie jest „Program nauczania języka polskiego jako drugiego dla oddziałów przygotowawczych w szkole podstawowej” opracowany przez M. Pamułę-Behrens i M. Szymańską w ramach projektu MEN zrealizowanego przez Fundację Wspierania Kultury i Języka Polskiego im. Mikołaja Reja w roku 2019.

Nauczanie języka polskiego ma kluczowe znaczenie dla procesu adaptacji, integracji i edukacji, warunkuje sukces szkolny i edukacyjny, jest warunkiem dobrostanu uczniów i uczennic. **Sposób nauczania języka polskiego dla dzieci cudzoziemskich uczących się w OP oraz w klasach ogólnodostępnych powinien ulec istotnym zmianom – zarówno w zakresie organizacji nauki, jak i metodyki nauczania.** Jeśli chodzi o kwestie organizacyjne, czas nauki języka polskiego nie powinien być decyzją administracyjną podawaną w drodze rozporządzenia władz centralnych, ale wynikać z diagnozy potrzeb.

³⁴ §16 pkt. 9 rozp. z Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 sierpnia 2017 r. w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw (tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r., poz. 2301): <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20230002301/O/D20232301.pdf>

³⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 sierpnia 2017, paragraf 16 pkt 9, Dz.U. 2017 poz. 1655 <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170001655/O/D20171655.pdf>

Nowy sposób nauczania języka powinien bazować na koncepcji BICS (Basic Interpersonal Communication Skills) oraz CALP (Cognitive Academic Language Proficiency), czyli rozróżnieniu na język codziennej komunikacji i język edukacji szkolnej, język akademicki³⁶. Zasadniczym wyzwaniem jest zintegrowanie nauczania języka polskiego z nauczaniem przedmiotowym oraz uwzględnienie tego, że każdy uczący się języka obcego osiąga cele w indywidualnym tempie, które trudno zestandaryzować.

REKOMENDACJA:

Niezbędne jest wypracowanie holistycznego programu nauczania języka polskiego jako drugiego.

SUGEROWANE ROZWIĄZANIA:

1. **Organizacja nauki języka polskiego** powinna uwzględniać takie kryteria, jak:

- wiek ucznia,
- kraj pochodzenia (i wynikające z tego pokrewieństwo języków lub jego brak),
- stopień opanowania języka polskiego określony w procesie diagnozy.

Kryteria te powinny decydować o tym, że uczeń/uczennica uczy się:

- zawsze w grupie o podobnym potencjale rozwojowym wynikającym w dużej mierze z wieku;
- zawsze w grupie z osobami, które posługują się – jako ojczystym – językiem o podobnej odległości typologicznej względem języka polskiego. Ze względów metodycznych wskazane jest tworzenie grup słowiańskich i niesłowiańskich, niedopuszczalne jest łączenie w jednej grupie uczniów np. z Ukrainy i Wietnamu;
- zawsze na podstawie diagnozy dwuskładnikowej i obejmującej stopień opanowania języka komunikacyjnego (BICS) i języka edukacji szkolnej (CALP).

2. **Czas trwania nauki języka powinien wynikać z diagnozy umiejętności posługiwania się językiem polskim w sytuacjach życia codziennego i szkolnego**, z uwzględnieniem biografii ucznia.

3. **W nauczaniu języka należy uwzględnić dwa poziomy kompetencji: BICS i CALP**, i organizować nauczanie po analizie indywidualnej sytuacji ucznia. Zakres wsparcia rozwoju językowego należy dopasować do wyników diagnozy kompetencji językowych i analizy biografii językowej ucznia oraz jego sytuacji rodzinnej i doświadczeń migracyjnych³⁷.

³⁶ Koncepcja BICS i CALP została zaproponowana przez Jima Cumminsa w pracy Cummins, James (1979). „[Cognitive/academic language proficiency, linguistic interdependence, the optimum age question and some other matters](#)”. Szczegóły koncepcji BICS and CALP – Załącznik 2

³⁷ Szczegóły – patrz Załącznik 2

4. **Osobno należy organizować lekcje języka komunikacyjnego (np. przez rok) i lekcje języka edukacji szkolnej**, ale należy się skupić na CALP, ponieważ opanowanie BICS dzieje się w dużej mierze dzięki immersji. Po roku (orientacyjnie) dodatkowe lekcje języka polskiego komunikacyjnego należy zamienić na lekcje języka edukacji szkolnej i uczyć, stosując metodologię CLIL
5. Umiejętności na poziomie BICS mogą być rozwijane z wykorzystaniem istniejących na rynku podręczników do nauczania języka polskiego jako obcego, umiejętności na poziomie CALP wymagają autorskich materiałów przygotowywanych przez nauczycieli.
6. **W planowaniu rozwoju językowego w kontekście edukacji w szkole należy podjąć współpracę z asystentem międzykulturowym**
  - wzmocnić współpracę asystentów międzykulturowych z nauczycielami przedmiotowymi,
  - wzmocnić współpracę z asystentem międzykulturowym celem uspołnienia terminologii (np. nazwy własne geograficzne i historyczne, ale także terminologia stosowana na innych przedmiotach, w tym w języku poleceń).
7. Z uwagi na realizację treści w języku obcym dla uczniów warto promować możliwość poznania literatury polskiej w przekładzie językowym i intersemiotycznym (adaptacja filmowa, teatralna).
8. Warto **czерpać z rozwiązań i wsparcia, które oferują różne organizacje pozarządowe**³⁸
  - a szczególnie z materiałów dydaktycznych dla nauczania w oddziale przygotowawczym i wielokulturowej szkole.

3.8. Klasy łączone w oddziale przygotowawczym

Przepisy dopuszczają organizację nauczania w klasach łączonych odpowiednio dla klas:

- 1) I-III szkoły podstawowej;
- 2) IV-VI szkoły podstawowej;
- 3) VII i VIII szkoły podstawowej;
- 4) I i II liceum ogólnokształcącego, klas I-III technikum i branżowej szkoły I stopnia;
- 5) III i IV liceum ogólnokształcącego i klas III-V technikum.

Możliwość łączenia klas oznacza w praktyce, że nauczyciel przedmiotu realizuje w OP z uczniami nieznającymi języka polskiego dwie, a nawet trzy programy nauczania. Racjonalna ocena skuteczności takiej nauki wymaga rozważenia czy łączenie klas w ramach jednego OP jest w praktyce edukacyjnej dobrym i efektywnym rozwiązaniem.

OP może zostać utworzony w dowolnym momencie trwania roku szkolnego. Nauka w OP trwa rok, ale może być skrócona lub wydłużona na wniosek nauczycieli, pedagoga lub psychologa na podstawie decyzji rady pedagogicznej. Jeśli OP utworzono we wrześniu, uczeń może korzystać z nauki w OP cały rok szkolny i potem jeszcze jeden rok szkolny, a więc w sumie dwa lata. Jeśli jednak OP utworzono w kwietniu, nauka w OP trwa do końca roku szkolnego, w którym utworzono OP i może (ale nie musi) zostać przedłużona na kolejny rok szkolny³⁹.

³⁸ M.in. materiały dydaktyczne dla OP Fundacji Mikołaja Reja <http://fundacjareja.eu/projekty/>
Lub przewodnik metodyczny M. Pamuły-Behrens i M. Szymańskiej „W polskiej szkole. Materiały do pracy z uczniami z doświadczeniem migracji” czy też materiały CEO; <https://biblioteka.ceo.org.pl/o-oddzialach-przygotowawczych-w-szkole-prawo-i-dobre-praktyki/>; <https://biblioteka.ceo.org.pl/oddzialy-przygotowawcze-organizacja-procesu-dydaktycznego/>

³⁹ Czas trwania nauki w oddziale przygotowawczym określa art. 13. ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe:

Z dotychczasowych doświadczeń wynika, że organy prowadzące i dyrektorzy prawie zawsze chcą organizować OP w formule łączącej uczniów z różnych klas danego etapu. Decydują o tym zwykle względy (korzyści) ekonomiczne, jednak przeciwko takiemu rozwiązaniu przemawiają względy dydaktyczne i wychowawcze. Praktyka i opinie nauczycieli pokazują, że organizacja OP dla uczniów w różnym wieku i z różnych klas danego etapu negatywnie wpływa na procesy uczenia się i integracji, a nauczyciele, nie mając doświadczenia w pracy z ogólnodostępną klasą wielojęzyczną, stają przed wyzwaniem organizacyjnym, dydaktycznym oraz metodycznym: mają uczyć języka edukacji szkolnej oraz realizować podstawę programową dla kilku klas równocześnie. Co więcej:

- w OP nauczyciele przedmiotów realizują podstawę programową tych przedmiotów, co w przypadku połączenia różnych klas oznacza, że realizują podstawę dla dwóch, a nawet trzech poziomów/klas,
- w przypadku szkół ponadpodstawowych ramowy plan nauczania dla klasy pierwszej może być zasadniczo różny od ramowego planu nauczania dla klasy drugiej, w tym np. w jednej klasie może być realizowany przedmiot, którego nie ma w ramowym planie drugiej klasy,
- uczeń klasy pierwszej szkoły podstawowej jest uczniem niepiszącym i nieczytającym, w przeciwieństwie do ucznia klasy drugiej czy trzeciej – połączenie uczniów o tak różnych umiejętnościach w jednym OP skazuje nauczyciela na porażkę, a uczniom odbiera szansę na sukces,
- umieszczenie uczniów z trzech roczników w jednym OP nie uwzględnia ich potrzeb psychorozwojowych dobrze opisanych w psychologii rozwojowej dzieci i młodzieży, w tym np. samodzielności poznawczej czy gotowości do myślenia abstrakcyjnego w miejsce konkretnego,
- łączenie w jednym OP uczniów z różnych klas utrudnia taką organizację kształcenia, która integruje uczniów z OP z uczniami z klasy przyjęcia np. podczas lekcji wychowawczej, wychowania fizycznego, muzyki, języka obcego itp. (przy prawidłowym przyjęciu każdy uczeń powinien być zapisany do swojej klasy – do tej, do której wróci po roku nauki w OP).

REKOMENDACJA

Należy rozważyć rezygnację z koncepcji (i zapisu prawnego) dopuszczającego łączenie kilku poziomów nauczania w ramach jednego oddziału przygotowującego.

SUGEROWANE ROZWIĄZANIE:

Należy w sposób klarowny określić procedury przyjmowania uczniów cudzoziemskich do oddziałów ogólnodostępnych i kierowania ich do OP, co spowoduje, że:

- uczeń będzie miał od początku pobytu w szkole „swoją” klasę i wychowawcę,
- będzie mógł być dołączany do wybranych zajęć tej klasy i uczyć się razem z polskimi rówieśnikami,
- wybrane przedmioty będzie realizował w OP, zgodnie z ramowym planem nauczania dla klasy ogólnodostępnej, dzięki czemu łatwiejsze będzie włączenie ucznia po okresie nauki OP do klasy regularnej.

4. Podsumowanie

Koncepcja dydaktyczna i organizacyjna oddziałów przygotowawczych wymaga następujących modyfikacji:

- nauka języka polskiego w powiązaniu z realizacją treści z podstawy programowej z zastosowaniem tzw. CLIL,
- dostosowywanie metod i form realizacji zajęć do potrzeb i możliwości uczniów nieznających lub słabo znających język polski poprzez stosowanie podejścia integracyjnego łączącego edukację w OP i w klasach regularnych,
- przededefiniowanie sposobu klasyfikowania ucznia cudzoziemskiego do konkretnej klasy oraz do oddziału przygotowawczego,
- określenie maksymalnej liczebności klas przygotowawczych na 15 osób, tak by liczba osób w klasie nie stała w sprzeczności z głównym celem oddziału przygotowawczego,
- zniesienie przymusu wyrównywania różnic edukacyjnych.

Skuteczność funkcjonowania oddziałów przygotowawczych będzie w dużej mierze zależęć od przygotowania nauczycieli, dlatego tak ważne jest podjęcie działań wzmacniających ich kompetencje ogólne oraz metodyczne. Praca z uczniem przybyłym z innego systemu edukacji nie może się koncentrować na oznaczaniu jego deficytów wiedzy czy umiejętności językowych, jak to jest często praktykowane. Zamiast tego nauczyciele powinni być szkoleni w zakresie diagnozy opartej na obserwacji oraz analizy wcześniejszych doświadczeń edukacyjnych uczniów (również w kontekście ich wcześniejszej nauki języka). Biorąc pod uwagę dynamiczny rozwój uczniów, ważne jest również, aby nauczyciele potrafili na bieżąco diagnozować postępy edukacyjne i językowe oraz zapewniać skuteczne wsparcie poprzez dodatkowe lekcje języka polskiego, zajęcia wyrównawcze, pracę z odpowiednio dobranymi metodami oraz przemyślaną ocenę.

Wypracowane rozwiązania powinny uwzględniać obecność w polskiej szkole uczniów pochodzących z różnych kręgów kulturowych. I o ile formuła oddziału przygotowawczego jest dobra dla uczniów pochodzących z kultur bardziej odległych od polskiej, o tyle dla uczniów z krajów słowiańskich (np. Ukraina, Białoruś, Rosja) warto w większym zakresie stosować włączanie do klas ogólnodostępnych. Ze względu na przynależność języka polskiego do grupy języków słowiańskich ich akulturacja w mieszanej grupie rówieśniczej będzie zachodziła szybciej niż w grupie jednorodnej. Uczniowie z Ukrainy uczący się w OP, w którym są sami Ukraińcy, łatwo tracą motywację do pracy i pogłębiania znajomości języka polskiego i jest to proces zupełnie naturalny. Pobyt ucznia w oddziale przygotowawczym powinien być etapem przejściowym - czas ten należy wykorzystać na wzmocnienie motywacji do nauki, relacji rówieśniczych, poczucia sprawstwa i przynależności do wspólnoty szkolnej, kulturowej, obywatelskiej.

Autorka: Urszula Majcher-Legawiec

Redakcja i konsultacje merytoryczne CEO:

Elżbieta Świdrowska – ekspertka i koordynatorka projektu „Dzieci z Ukrainy w polskiej szkole”

Konsultacje merytoryczne UNICEF:

Francesco Calcagno - Dyrektor ds. Edukacji, Rozwoju i Partycypacji Młodzieży

Aleksandra Duda - Specjalistka ds. Edukacji

Korekta i redakcja językowa: Małgorzata Ruszkowska

Oprawa graficzna i skład: Mateusz Hojda

Zdjęcia: zasoby własne CEO

**Fundacja
Centrum Edukacji Obywatelskiej**

ul. Noakowskiego 10

00-666 Warszawa

www.ceo.org.pl

www.blog.ceo.org.pl

Kontakt

ceo@ceo.org.pl

**Fundusz Narodów Zjednoczonych
na rzecz Dzieci (UNICEF)**

**Biuro ds. Reagowania
na Potrzeby Uchodźców w Polsce**

ul. Towarowa 25A

00-869 Warszawa

www.unicef.org/eca/poland

Kontakt

poland@unicef.org

Wszystkie obrazy i zdjęcia w niniejszej publikacji są przeznaczone wyłącznie do celów informacyjnych i ilustracyjnych i mogą być używane tylko dla tego artykułu.

Niniejszy artykuł został przygotowany przez Centrum Edukacji Obywatelskiej we współpracy z Biurem UNICEF ds. Reagowania na Potrzeby Uchodźców w Polsce. Materiały, treści i poglądy zawarte w niniejszym raporcie są prezentowane jako własne przez ekspertów zaangażowanych do realizacji projektu i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy UNICEF lub darczyńcy.